

Téri Sándor

Adalékok Tyroler József életművéhez

200 éve született a „szabadságharc rézmetszője”

Tyroler József nevét kevesen ismerik, metszeteivel azonban gyakran találkozunk. Művei közül jól ismert a Batthyány-kormány tagjait bemutató csoportkép, még ismertebb az 1848. április 14-én Pozsonyból Pestre érkező Kossuthot ábrázoló metszet, „amely a modell kezében első alkalommal örökítette meg a Magyarországon hamarosan szinte a forradalmiság legfőbb szimbólumává lett strucctollas Kossuth-kalapot”,¹ de ő tervezte a Kossuth-bankókat is. Újságokban jelentek meg divatképei, neves művészek, politikusok, hadvezérek, Pesten vendégszereplő hírességek portréi, rendkívüli eseménye-

ket, a korabeli Pest-Budát dokumentáló műmelléletei. Remek karikaturista volt, könyveket, játékártyákat illusztrált. Tyroler művésze volt hivatásának, saját kora nagy becsben tartotta. Az 1800-as évek közepén nélkülözhetetlenek voltak a rézmetszők, mivel a képek sokszorosítását nyomólemezekbe karcolt metszetekkel oldották meg.

Több mint húsz éve foglalkoztat a Tyroler család története. Érdeklődésemet az keltette fel, hogy a családi legenda szerint a felmenőim között van egy reformkori rézmetsző, aki többek között a Kossuth-bankókat is rajzolta. Hogy ki is volt ő valójában,



**Az első magyar független felelős minisztérium.
Acélmetszet, Wéber Henrik rajza után.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**



**Kossuth Lajos. Rézmetszet, Eybl-féle arctípussal.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**

vannak-e leszármazottai, arról zavaros kép élt bennem. Az idők során aztán egyre több adat gyűlt össze levéltárakból, múzeumokból, és a kép fokozatosan tisztulni kezdett: a legendák az őket megillető helyre kerültek, többek között az is, hogy nem közvetlen felmenőmről, hanem az ükapám bátyjáról van szó. Kezdték kirajzolódni egy maga korában nagyra becsült, de mára szinte elfeledett művész életútja, sorsa.

Nagy fordulatot jelentett Dr. Kertai Tiborné Friedrich Klára *Tyroler József* című doktori disszertációja, amelyre a közelmúltban az ELTE levéltárában találtam rá. Bár dolgozatán az 1948-as dátumot találjuk, Friedrich Klára már tíz évvel korábban is írt Tyroler Józsefről.² Találkozott az unokahúgával, Tyroler Móric lányával, Herminával, akinél még láthatta a Tyrolernek tulajdonított festményeket, amelyeknek azóta nyomuk veszett.³ E kitűnő tanulmány képezi írásom alapját. Helyenként kiegészítem, máshol korrigálom a talált dokumentumok és kutatási eredmények tanulságaival. Kérésre Kertai Tamás jogtulajdonos hozzájárult a disszertáció nyilvános közléséhez, így már az interneten is hozzáférhető. Ezúton is köszönet érte.

Tyroler József születésének 2023-ban lesz a 200. évfordulója. Méltó alkalom arra, hogy alakját megidézzük. Tanulmányomban pontosítom biográfiai adatait, elemzem Petőfi Tyrolerhez írt levelét, tisztázom a *Nádori emlék* című metszet és az installáció történetét, és tisztázni szeretnék néhány közkeletű tévedést. Életművéből e tanulmány keretei között csupán ízelítőt tudok adni. Írásomat metszeteinek jegyzéke zárja.

A BIOGRÁFIAI ADATOK PONTOSÍTÁSA

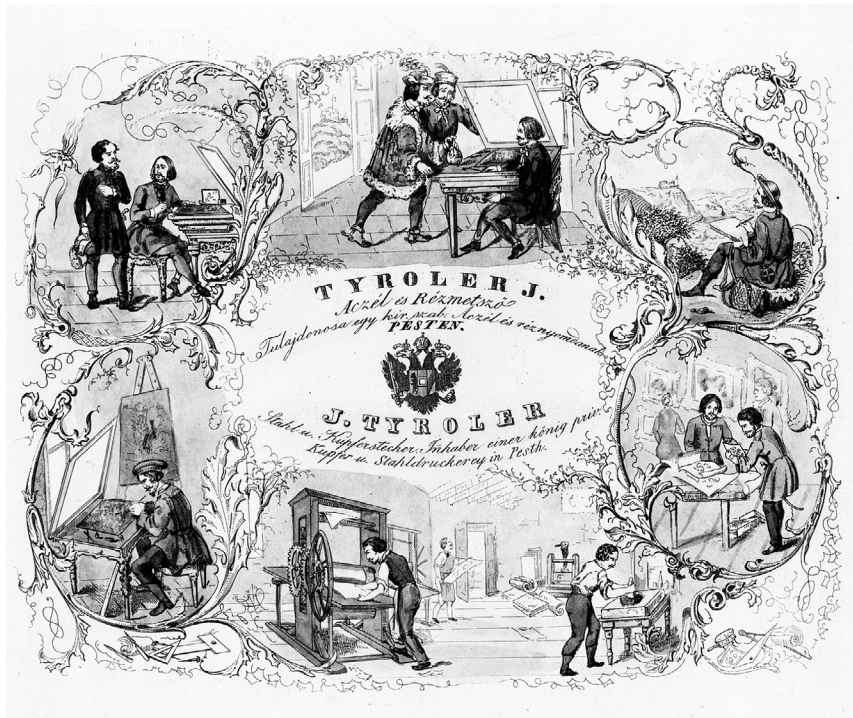
A lexikonok és a Tyroler Józsefről szóló írások szerint 1822-ben született Alsókubinban. Ugyanakkor a Magisztrátushoz címzett házassági engedélye kérelmében azt vallja magáról, hogy 1823-ban született Bobrón, Árva vármegyében.⁴ A fellelhető dokumentumok ezt az állítását nem cáfolják meg.

Árva vármegyében csak 1850 után anyakönyveztek az izraelita vallásúakat, ezért anyakönyvi bejegyzést róla sem találhatunk. Sírköve feliratáról annyit tudhatunk meg, hogy 1854. október 26-án hunyt el 32 éves korában. Ugyanez az adat olvas-

ható a halotti anyakönyvben is.⁵ Feltehetően, más forrás híján, egy egyszerű számtani művelet elvégzése után (1854 – 32 = 1822) jutottak az utókor szakemberei és a laikusok a téves eredményre, ugyanis a 32 év csupán annyit jelez, hogy 1854. október 26-án a 32. életévben járt. A kor szokásai szerint az életkort így tüntették fel halál esetén. Sírköve feliratából csupán az következik, hogy betöltötte a 31. életévét, tehát 1822. október 27. és 1823. október 26. között bármikor szülehetett.

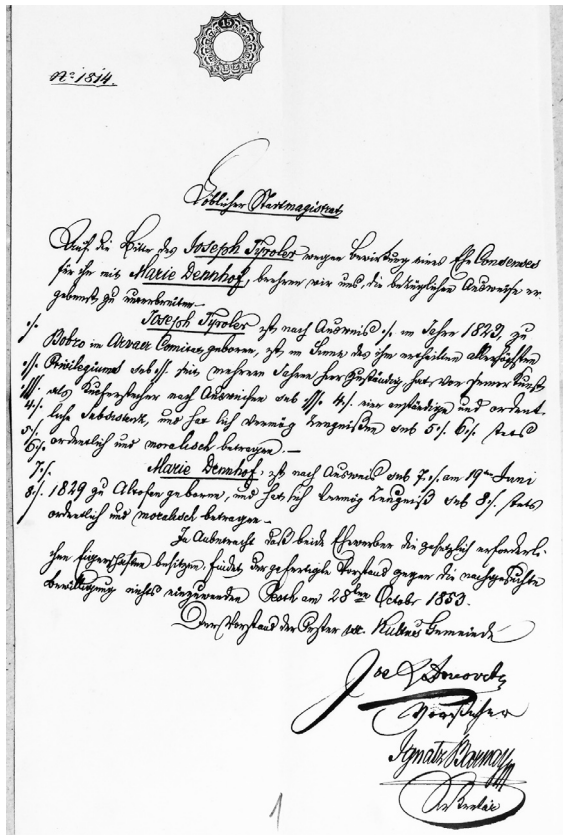
Nézzük a többi dokumentum adatait! Egy 1851. augusztus 28-i keltezésű rendőrségi jegyzőkönyvben ez áll: „életkora 28 év”.⁶ A hivatalos dokumentumok a betöltött életévet rögzítették, vagyis ennek alapján 1822. augusztus 29. és 1823. augusztus 28. közé esik a születési ideje.

Nyomdaengedélye kérvényezésének és megszerzésének iratain sincs feltüntetve a születési



A Tyroler J. acél- és rézmetsző pesti kir. acél- és réznyomdájának reklámlapja. A keretben – a jobb felső sarokból az óramutató járásával ellentétes irányban haladva – a nyomtatás jelenetei: munka közben a rajzolástól az árusításig.

A képeken Tyroler József önmagát és a bátyját, Móricot rajzolta meg. (A Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)

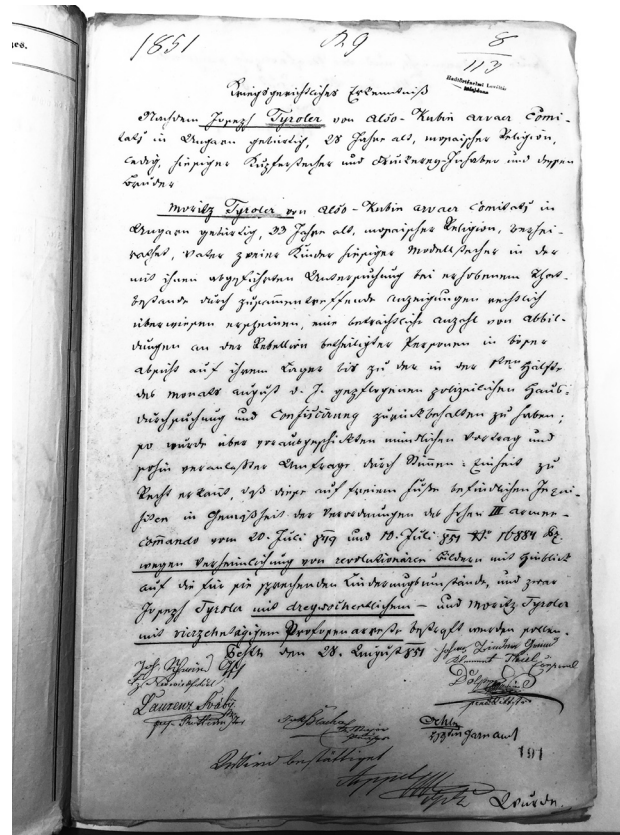


Házassági engedély-kérelme
(a Budapest Főváros Levéltára tulajdona)

éve. A születési idő pontosításában az iratok keltezése és a hatályos jogszabályok vannak segítségünkre. Az engedély kiadásának életkori feltétele a nagykorúság, a betöltött 24 év. Az első ismert „folyamodványt” már 1846. május 12-én benyújtotta „Árva vármegye közönsége”, még mielőtt Tyroler betöltötte volna a 24. életévét, ami arra utal, hogy 1822. május 12-e és 1823. május 11-e között született. Az engedély kiadásakor, 1847. február 3-ig azonban már be kellett töltenie a 24. életévét,⁷ amiből az következik, hogy 1823. február 3-a előtt született.

A fenti dokumentumok tehát nem mondanak ellent Tyroler állításának, miszerint 1823-ban született. A nyomdaengedély kiadásának időpontja ezt január hónapra pontosítja. Így tehát Tyroler József rézmetsző születésének 200. évfordulóját 2023. januárjában ünnepelhetjük meg.

Születése pontos helyét is bizonytalanság övezi. A rendőrségi jegyzőkönyvben Alsókubin, a házassági kérvényében viszont Bobró van bejegyezve. Mindkettő Árva vármegyében található. Bobró akkoriban egy kis település volt a lengyel határ mellett, alig 40 kilométerre Alsókubintól, a megye szék-



Tyroler József és Móríc elleni eljárás forradalmi képek
rejtegetése miatt.
(A Hadtörténelmi Levéltár tulajdona)

helyétől. Akkoriban a születési hely bejegyzése nem egységes szabályok szerint történt. Időnként a pontos hely vagy helység volt megjelölve, máskor a regisztráló város vagy a járás, a megye. Talán ennek tudható be, hogy egyes dokumentumokban a bejegyző város van feltüntetve, nevezetesen Alsókubin, máshol pedig a pontos születési hely, Bobró. A bátyja, Tyroler Móríc halotti anyakönyvi bejegyzésébe az áthúzott Bobró fölé javításként írták Alsókubint,⁸ ami szintén a regisztráló hely lehetett. Bobró mellett szól az is, hogy két évvel fiatalabb öccse, Tyroler Salamon, az úkapám is Bobróon született.⁹

A TYROLER CSALÁD¹⁰

Tyroler József apja, Jakab könyvforgató, tudós ember hírében állt. Szórakozottságán sokat nevelt a család: a sűrűn érkező gyerekek nevét is sokszor összetévesztette. Tizenhárom Tyroler testvéréről tudunk. A népes zsidó család a szülők kétfestő üzeméből élt.

Arnold, a legidősebb fivér megyei tisztiorvos lett, és több mint 90 évet élt. Móric, a bátyja mint nyomdász és vésnök együtt dolgozott Józseffel a Tyroler Nyomdában. Öccse, Salamon, az ükapám,¹¹ fotográfus lett: portrékat készített és az árvai tájat és építészetet, a fatemplomokat dokumentálta. „Képeslapokat adott ki, melyek gyakran színezettek voltak. A fotográfiák verzóján műterme jeleként Árva várának rajzát használta, mely a verzó egészét betöltötte.”¹² Fiaatalabb öccse, Benjámín – akit időnként tévesen Béla néven tüntetnek fel – Esztergomban lett fényképész. Gábor szállodás volt Alsókubinban, Vilmos tanító Lugoson. Izsák nevű öccse tragikus módon egy kirándulás közben tűnt el. A legfiatalabb testvére, Sámuel, aki a Tyroler Nyomdában tanulta bátyjától a mesterségét, tizenkilenc éves korában tüdőbajban elhunyt. A többi testvéréről kevés adat található, de nevüket ismerjük: Emánuel, Anna, Emma, Mari.

TANULÓÉVEK

„Tyroler József már gyermekkorában feltűnik ügyes rajzaival. 1837-ben, tizennégy éves korában, a család már Alsókubinban lakik, amikor nekivág az Árva megyei gyolcsos tótokkal az akkori időkben bizony elég kalandos útnak, Alsókubinból Pestre. Akkor már több Tyroler testvér élt a fővárosban és Joskó abban reménykedett, hogy majd sikerül elhelyezkednie boltos inasnak.

A kis felvidéki fiúnak csodálatos élmény lehetett a nagyváros. Ahogy barangol az utcákon, a Váci utcában, az egyik bolt kirakatában, az utca elején, a Kristóf patikával szemben¹³ rajzokat lát meg. Ceruzát, papírt vesz elő, és az utcán át rajzolni kezdi a kirakatba kitett képet. Otthon kidolgozza a rajzot, és másnap újra elmegy a Váci utcába, bemegy a boltba és megmutatja művét. A rajz tetszik és alkalmazkazzák őt. Így kerül Tomala Ferdinánd műkereskedőhöz, aki arról volt nevezetes, hogy 1833-ban csupán magyar nyelven íratta ki boltjának ajtaja feletti címtáblájára a cége nevét. Ez akkoriban vakmerő újítás volt, később sokan követték.”¹⁴

Nem tudjuk, mennyi ideig és milyen minőségben volt Tyroler József Tomala alkalmazottja, de annyit igen, hogy Tomala boltjának és kiadói tevékenységének az 1838-as árvíz véget vetett, és 1842 után már alig hallani róla.¹⁵

Ezután a népszerű réz- és acélmetsző mester Perlaszka Domokos tanítványa, majd segédje lett. Perlaszka 1841-ben kapott hatósági engedélyt, hogy nyilvános rajziskolát nyithasson.¹⁶

PÁLYAKEZDÉS

„1845-től kezd rendszeresen önállóan dolgozni mint rajzoló és metsző. 1845. május 8-i lapszámában a *Der Ungar* szerkesztője bejelenti olvasótáborának, hogy a külföldről hozatott divatképek helyett ezentúl magyar művész, Tyroler József munkáját fogja a lapokhoz mellékelni.

Ettől az időtől kezdve Tyroler metszette és részben rajzolta is a *Der Ungar* valamennyi képmellékletét. Neve egyre ismertebb, működési köre mind kiterjedtebb lett. 1846-ban már a Magyar Tudós Társaság bízta meg Barabás rajza után József nádor arcképeinek metszésével. Ezért a munkájáért 40 aranyat kapott, ami az akkori viszonyokhoz képest is átlagon felüli megbecsülést jelent.



József Nádor. Megjelent 1846. november 12-én, a nádorválasztás 50. évfordulóján a Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. Hetedik kötet 1. oldalán. Rézmetszet, Barabás rajza után. (MTA Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár)

1846-ban, május 30-án halt meg Perlaszka Domokos.¹⁷ Özvegye, valószínűleg Tyroler segítségével, fenntartja továbbra is az üzemet. 1846-ban írja az *Életképek*: »Meghalt rézmetszőnk Perlaszka özvegye ezután is folytatni fogja férjének mesterségét: ajánljuk őt a közönség részvételébe.«¹⁸

Ugyanebben az évben Tyroler József, akinek neve már széles körben ismert és becsült, [...] azzal a kéréssel fordul Pest város Tanácsához, hogy réznyomó intézet felállítására kapjon engedélyt. Kérését az illetékes hatóságok nemzeti fontosságúnak tartják, és maga Árva megye is melegen pártolja messzire szakadt fia ügyét.¹⁹ 1846. december 3-i dátummal az engedély „beiktattatott az elsőrendű királyi könyvbe”, és bár a *Der Ungar* úgy ír róla, mint aki már megkapta az engedélyt,²⁰ a szabadelomlevelet csak 1847. március 17-én vette át.²¹



Tyroler József királyi szabadelomlevele
(A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár őrzésében)

A NYOMDATULAJDONOS

„Tyroler megbízatásai szaporodnak, munkássága egyre szélesebb körben terjed ki. Segédekkel dolgozik. Testvérei közül a bátyja, Móric és az öccse, Sámuel is segít üzemében. Közben szülei is Pestre költöznek, és úgy látszik, az eltartás gondja főleg az ő vállaira nehezedik. De Tyroler József fiatal és munkabíró. Országos hírv rajzoló, acél- és rézmetező, ismeri, becsüli őt a 48-as idők valamennyi szereplője, sokszor találkozik Petőfivel, Jókaival és a többiekkel, ismer mindenkit, aki a lapoknak dolgozik, és ha rajzolóra van szükség, az ő nevét említik. Rajzolja és metszi az összes szereplő politikus arc-

képét, őt bízzák meg a honvédek 48-ban megjelent oktatókönyve rajzainak metszésével is. Ekkor bízzák meg [...] a bankjegyek készítésével. Kétségtelen, hogy 1851-ig Tyroler József a főváros egyik legfoglalkoztatottabb rajzolója és metszője. A megszűnt *Der Ungar* helyébe más lapok lépnek, és alig van olyan szépirodalmi és művészeti újság, melynek mellékleteit ne ő készítené. A *Der Spiegel*, a *Pest-Ofner Localblatt*, *Morgenröthe*, *Délibáb*, *Pester Post*, *Hölgyfutár*, *Életképek*, *Honderú* Tyroler metszeteivel ajándékozza meg előfizetőit. Önálló műlapokat is kiad, és állandóan dolgozik a könyvkiadóknak.”²²

A KUDARC ÉVEI

„1851-ben váratlanul derékba török pályája. 1851 júliusában Tyroler József ki akarta állítani a helybeli műtárlaton a *Nádori emlék*²³ című acélmetszetét. Ez a metszet már 1848-ban megjelent, és az akkori



Kossuth Lajos. Acélmetszet, Eybl-féle arctípussal, Weber Henrik „Batthyány és Kossuth” rajza felhasználásával. (A Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)

lapok hosszasan megemlékeztek róla. Weber Henrik rajza után készült nagy folio alakban, amin József és István nádor képe körül a király és királyné, a királyi család néhány tagja és a 48-as magyar miniszterek szerepelnek. Minthogy tehát az akkori forradalmi kormány tagjait és több, a forradalomban részt vett vezető férfi képmását is tartalmazta, a műlapot a rendőrség lefoglalta. Ugyanekkor házkutatást is tartottak Tyroler műtermében, és ott forradalmi férfiak képmásait találták, amit zár alá vettek. Újabb feljelentésre 1851. augusztus 28-án ismét házkutatást tartottak Tyrolernél, és most megtalálták a 48-as vezérek elrejtett képmásait, többek között Kossuth, Batthyány, Bem, Klapka, Guyon, Dembinszky képeit.

Most már szigorúbb büntetés következett. Forradalmi képek eltitkolása miatt a Neugebäudéba zárták.²⁴ Néhány hét után kiengedték ugyan, de üzemengedélyét megvonták, és a réznyomó intézetet hatóságilag bezárták.”

Elbocsájtólevele fordítása: „Tanúsítvány. Miután ez ítélet végrehajtásra került, Tyroler József pesti rézmetsző és nyomdatulajdonos, aki a hadbíróság múlt hónap 29-i ítélete szerint forradalmi képek elrejtése miatt három hónap börtönbüntetésre ítéltett, ma szabadult a börtönből. Ez az ő igazolása. Pest, 1851. szeptember 19.”

Jóakarói közbenjárására nem kellett letöltenie teljes büntetését, hálából ezért elkészítette Almássy grófnak és a császári hadvezetőség más tagjainak képeit.

„Keserves évek következnek. Tyroler családja az ő tanácsára Kossuth-bankókba fektette vagyonát, és így anyagilag teljesen tönkrement. A gyenge testalkatú Tyroler Józsefet lelkileg, testileg megtörte a fogság. Szülei már nem éltek. Anyja 1848. szeptember 28-án, apja 1849. november 19-én halt meg.²⁵ Ellátatlan gyermekeket hagytak maguk után, és megnövekedett kötelességeket az amúgy is kétségbeesítő helyzetben lévő fiatalemberre. Tyroler Jó-



Gróf Almasz Moric

**Gróf Almasz Moric. Acélmetszet, Barabás után
(Hermann Róbert tulajdona)**



Gr. PASKIEVICZ von ERIVAN
Fürst von Warschau
kais. russ. Feldmarschall

**Paskievicz Ivan Fedorovic. Rézmetszet,
Franz Krüger után. (A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**

zsef fáradhatatlanul küzdött azon, hogy munkalehetőségét visszaszerezze. [...] Ki kell költöznie a lezárt műteremhelyiségből is. Hosszú ideig gépeihez sem fért hozzá, amelyek a lezárt helyiségben maradtak. Az egymásra halmozódó kérvényeken keresztül kétségbeejtő reménytelenségben bontakozik ki egy kettétört élet. [...]

1851. október 12-éről kelt Emich Gusztáv könyvkiadó és könyvkereskedő kérvénye a városi Tanácshoz, amelyben Tyroler József zár alatt levő műhelyéből 7 acéllemezeket, melyek Tyroler József munkái, de a kiadó tulajdonát képezik, kiadását kéri. Egy darab ebből Beöthy verseskötetbe tartozik, 5 darabra pedig sürgősen szükség van, mert sajtó alatt levő imakönyvhöz készültek, a hetedik lemez pedig Schmidt ifjúsági könyvének illusztrációja.²⁶

„1851. december 12-én kelt folyamodványban a lezárt üzlet háztulajdonosa kéri az üzlet kiürítését. [...] 1852. január 6-án felszólították Tyrolert, hogy az üzletet ürítse ki, a következő indokolással:

»Miután a feloldatni kért zár nem a kérdéses boltot, hanem az abban foglalt s Tyroler József tulajdonát képező nyomdai eszközökre tétetett, és noha fensőbb rendelet következtében Tyroler József

nyomdászati üzletének gyakoroltatásától eltiltatott, az ezen üzlethez tartozó szerek az ő tulajdonát képezik, a kérdéses boltban létező nyomdászati eszközök kellő elhelyezésükre szolgáló boltot vagy raktárt ismételve nevezett Tyroler József saját költségeire felfogadni tartozván, meghagyatik jelentő tanácsnok úrnak: hogy Tyroler József egy alkalmas helyiség felfogadására felszólítván a kérdéses bolt kiürítését eszközölve, azt folyamodó háztulajdonos szabad rendelkezésére bocsájtja.

Vég. Pesten 851-ik évi december 31.«

[...] Egyre kétségbeesettebben írja, hogy nincs más életlehetősége, a boltbért állandóan fizetnie kell. Teljesen tönkrement már anyagilag is, és 10 hónapja zárva van az üzem.²⁷

[...] »Miután [...] még a szigorú büntetőtörvénykönyv szabályai szerint is kenyérkeresetemtől megfosztani nem lehet, figyelembe véve, hogy én üzletem által egyszersmind gyámoltalan árva testvéreimet tartani kénytelen vagyok, meg másrésztől nyomdám lefoglalása oly szerencsétlen állapotba hozott, miképpen, ha üzletem által a szükséges élelmiszerekről és önfentartásomról nem gondoskodhattam, nem csak nevetlen testvéreimet fenn nem tarthatom, de magam is a legnagyobb nyomoruságnak nézek elibe.« [...]

Jókai Mór, Rózsavölgyi Gyula aláírásával ellátott bizonyítvány tanúsítja, hogy szorgalmas, becsületes, erkölcsös embernek ismerte őt mindenki, akinek valamilyen kapcsolata volt vele. (Kelt 1853. október 27.) Ugyanezt tanúsítják aláírásukkal a ház lakói ugyanazon év szept. 8-ról kelt írásukkal (Hochstrasse No. 8.).²⁸ Minden kérés hiábavaló. [...]

Két év telt el az üzem bezárása óta. Tyroler József nevét már jól ismerik a szerkesztők és ismeri az olvasóközönség. Megfosztva attól a lehetőségtől, hogy önállóan dolgozhasson, még szorgalmasabban keresi a munkaalkalmat. Szeretik és becsülik mindenütt, mint azt a korábbi közlemények is igazolják. Továbbra is dolgozik a lapoknak, kiállít a Műegyletben.

1853. végén megházasodik. Feleségül veszi Dennhof Máriát, aki az iratok szerint 1829. június 19-én született Óbudán. Így most terhei, kötelezettségei még jobban megnőnek: feleségét is el kell tartania.²⁹

Végre egy 1854. január 27-én kelt határozat alapján megkapja az engedélyt, hogy három éve szünetelő üzemét újra megnyithassa. De új munkalehetőségét már nem tudta kihasználni. Az amúgy is gyenge testalkatú fiatalembert idő előtt rokkanttá tették a meghurcoltatások és a Neugebäudeban eltöltött hetek. Őt is sírba vitte beteg tüdeje, mint a család több tagját. Utódok nélkül fejezte be rövid, küzdel-



**Beöthy Zsigmond. Acélmetszet, megjelent:
Beöthy Zsigmond összes költeményei. Első kiadás.
Pest, 1851. Eisenfels és Emich.
[A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből]**

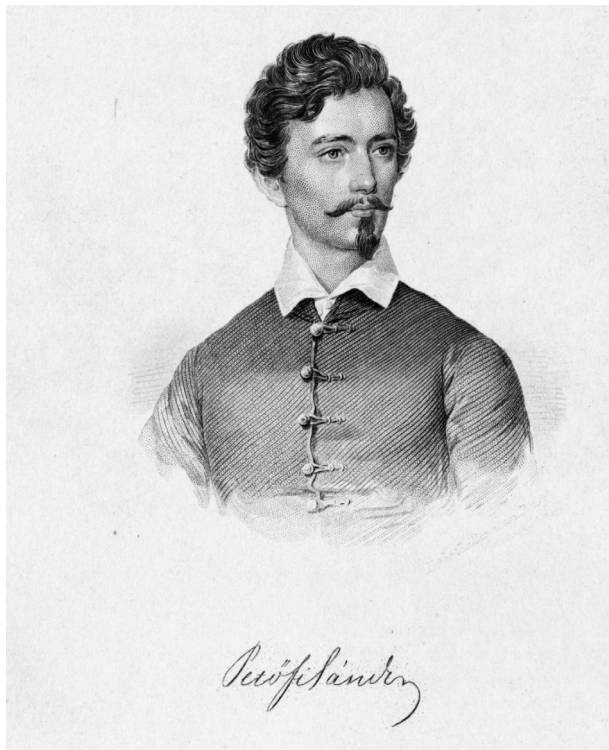
mes életét. Szülei mellé temették el a régi Váci úti temetőben.³⁰ Ez utóbbi felszámolása miatt exhumálták, majd 1908. június 11-én újratemették a Kozma utcai zsidó temetőben. Ma szüleivel közös koporsóban nyugszik a 29/a szakasz 6. sor 68. számú sírhelyén.³¹

Sírfeliratának magyar fordítása:

„A művészet, a barátság és a szeretet őrző szellemei gyászolva lebegnek sírja fölött, és könnyeik elvegyülnek felesége és testvérei szívéből e sírba ömlő fájdalommal. Béke a hamvainak.”³²

A PETŐFI-LEVÉL

A családi legendáriumban elevenen él, hogy Petőfi és Tyroler jó barátságban voltak. Kíváncsi voltam arra, mennyi lehet ennek a valóságtartalma. *Az Ujság* 1908. november 17-i száma arról tudósít, hogy „él Budapesten egy Tyroler Salamon nevű 85 éves aggastyán, volt 48-as honvéd. Öccse néhai Tyroler József rézmetszőnek, akit Petőfihez meleg rokonszenv fűzött. A költő nélkülözéseinek idejében hosszabb ideig lakott a Tyroler családnál. A Tyroler család a mai napig kegyelettel megőrizte



Petőfi franciaszakállas portréja. Acélmetszet, Barabás után. (A Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)

azt a tintatartót, mely a költő tulajdona volt, s amelyet, amikor tőlük megvált, nekik emlékül hagyott. Ezt az érdekes ereklyét Tyroler Salamon a Petőfi-háznak ajándékozta.³³ Hogy valóban lakott-e a Tyroler családnál Petőfi, az meglehetősen bizonytalan. Egy adat akkor tekinthető hitelesnek, ha több, egymástól független adatközlő egybehangzó nyilatkozata támasztja alá. Esetünkben nem találunk ilyeneket, holott a Petőfi-életrajz jól dokumentált, szinte napra pontosan lehet követni, mikor merre járt a költő. Valószínűbb, hogy a tintatartót Petőfi egy látogatás alkalmával használta vagy ajándékozta a családnak. Az otlétet alakíthatta az emlékezés ottlakássá. Az ereklyét jelenleg a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményében őrzik 60/76-os tételszám alatt.

Hogy baráti kapcsolatban voltak, arra már találtam bizonyítékot: Petőfi egy Tyrolerhez írt, élcelődő hangvételű levelét.

Barabás tusrajza alapján Petőfiről több méretben több metszetet is készített Tyroler. A tusrajz sajnos elveszett, de 1879-ben még hallani lehetett róla. „A Barabás-féle Petőfi-arckép, melyet Barabás 1846-ban rajzolt, jelenleg Frisch Jakab kereskedő birtokában van. Barabás az arcképet Tyroler réz- és acélmetsző megrendelésére készítette, aki azt sokszorosítani akarta. Frisch úr iskolatársa volt Tyrolernek, s ez utóbbitól 1849-ben kapta ajándékba az eredeti Barabás-féle arcképet, melyről Tyroler a sokszorosítást végre akarta hajtani. Frisch úr becses ereklye gyanánt őrzi az arcképet, amely után van készítve az 1846-iki, 1862-iki és 1873-iki Petőfi-kiadások élén lévő arckép is.”³⁴

1847. március 15-én jelent meg Petőfi műveinek első gyűjteményes kiadása, amelynek elején a költő franciaszakállas képe látható. A *Petőfi összes költeményei egy kötetben* 3000 példányá néhány hónap alatt elfogyott.

A második kiadáshoz (1848) Petőfi néhány változtatást kért Tyrolertől a már említett levélben.

Petőfi kitűnően beszélt németül, levele mégis hemzseg a hibáktól. Olyan szándékos hibáktól, amiket csak a nyelvet jól ismerő követhet el, mert kezdő, vagy a nyelvet rosszul beszélő nem ezeket ejti. Még a helyesen leírt „dass” kötőszót is „dasz”-ra javította. A költő levele egy stílusjáték, amit valószínűleg ugratásnak szánt. Ugyanúgy gettónyelven írt, ahogy a XVII-XVIII. század német nyelvű irodalmi művek szerzői a zsidó-német nyelvet használták az idegen származású szereplők ábrázolásához.³⁵

A szövegben helytelenül használt segédigék és szavak, tükörfordítások, fonetikus írás, szórendi hibák olvashatók:



Az átrajzolt Petőfi-portré. Acélmetszet, Barabás után.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)

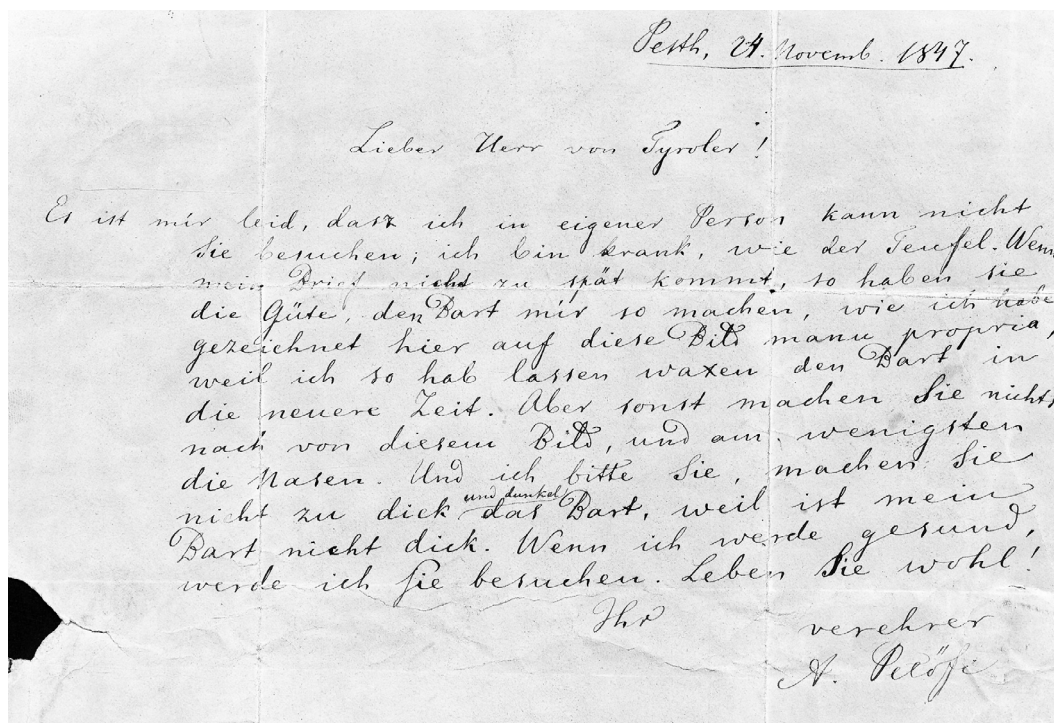
„Lieber Herr von Tyroler!

Es ist mir leid, dass ich in eigener Person kann nicht Sie besuchen; ich bin krank, wie der Teufel. Wenn mein Brief nicht zu spät kommt, so haben Sie die Güte, den Bart mir so machen, wie ich habe gezeichnet hier auf diese Bild manu propria, weil ich so hab lassen waxen den Bart in die neuere Zeit. Aber sonst machen Sie nichts nach von diesem Bild, und am wenigsten die Nasen. Und ich bitte Sie, machen Sie nicht zu dick und dunkel das Bart, weil ist mein Bart nicht dick. Wenn ich werde gesund, werde ich Sie besuchen. Leben Sie wohl! Ihr verehrer. A. Petőfi”

Petőfi nyelvi játékoságát pontosan visszaadni szinte lehetetlen, de a szöveg magyarul valahogy így hangozna:

„Pest, 1847. nov. 24.

Kedves tiroli úr! (vagy) Kedves nemes Tyroler úr! Sajnosan nem látogathatom sajátos szeméjemen, én vagyok beteg, akár ördög. Ha érkezik levelem nem túl későn, legyen olly szives, enyém szakáll csinálni erre a képre, ahogyan itt sajátom kéz rajzolta, mert újabb időben enyém szakállat így hordozom. De különben csináljon semmit e kép szerint, legkevésbé az orrokat. És kérem, csinálja ne túl sűrű és sötét szakállt, mert enyém szakáll nem van sűrű. Mihelyst egészséges leszek, felkeresem. Üdvözli tisztelője, Petőfi S.”



Petőfi levele Tyroler Józsefhez. (MTA Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár)

Egy évvel később hasonlóan közvetlen évődéssel ír a szeretett barátnak, Arany Jánosnak is: „*My dear Dzenko! Aj em itthagying Debrecent*”⁵⁶ Az élcelődést Petőfi nem engedte volna meg magának, ha a vele hónapra egyidős Tyrolerrel ne lett volna baráti a kapcsolata. Ha a levél célja pusztán megrendelői igény jelzése lett volna, valószínűleg így hangozna:

„*Pest, 24. nov. 1847.*

Lieber Herr Tyroler!

Es tut mir leid, dass ich Sie nicht persönlich besuchen kann. Ich bin krank, wie der Teufel. Wenn mein Brief nicht zu spät kommt, haben Sie die Güte, mir den Bart so zu machen, wie ich hier mit eigener Hand auf diesem Bild gezeichnet habe, weil ich in letzter Zeit mir den Bart so habe wachsen lassen. Aber sonst machen Sie nichts nach dem Bild, am wenigsten die Nase. Und ich bitte Sie, den Bart nicht zu dick und dunkel zu machen, weil mein Bart nicht dick ist. Wenn ich gesund sein werde, werde ich Sie besuchen. Leben Sie wohl! Ihr Verehrer A. Petőfi”

JÓZSEF NÁDORI ORSZÁGOS EMLÉKLAP

A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében a József Nádori Országos Emléklaphoz két metszet is kapcsolódik. Az egyik 1846-ban készült Szálé István festménye alapján, és nincs jegyezve rajta a metsző neve, a másik 1848-ban Wéber Henrik rajza alapján, és Tyroler metszette. A *Honderű* az első metszet 1847. évi kiállításáról így tudósít: a Szálé István által festett „festvényt aczélba metszi Tyroler”. Ez valótlannal állít. Tyroler művei között egyetlen szakirodalmi forrás sem szerepelteti a Szálé-képről készült metszetet. Azonban még a kitűnő disszertációt író Friedrich Klárát is meg tudta zavarni a *Honderű*, hiszen továbbadja tévedését, sőt egy Szálé István-levelet is idéz, amelyet a festő még akkor írt, amikor Tyrolert tudhatta metszőnek.³⁷ Nem ír azonban az új koncepció jegyében készített 1848-as Wéber-Tyroler-mű kiállításáról. Ugyanakkor a metszetek jegyzékében rajzolóként helyesen már nem Szálét tünteti fel, hanem Wébert. Mi is történt valójában? A kérdésre Szvoboda Dománszky Gabriella tanulmányában találtam meg a választ.

„1846 november 12-ére, József nádor regnálásának ötvenedik évfordulójára országszerte készülődtek. Szálé Lajos jogász és üzletember egy reprezentatív »Nádori emlék« felállítását vette tervbe, ahol a festményt és a nyomtatásra szolgáló rézlapot egy gondosan összeállított, nagyszabású installációban, jelképes tárgyakból összeállított allegóriaépítményben szándékozott bemutatni a közönségnek. Az elképzelt Nádori emlék legfontosabb része természetesen a testvére, Szálé István által festett kompozíció volt. [...] Az emlék felállítása igen nehezen ment. A legtöbb problémát a sokszorosításra szolgáló nyomóforma elkészítése okozta. [...] Tyrolert bízták meg, de ő nem vállalván egy Pétrák nevű hírneves metsző készítette el. Az előkészületek közepette 1847. január 13-án a nádor meghalt. Ennek következtében a tervezett emléket gyászalkotmánynyá alakították”,³⁸ és 1847. májusában a Redoutteremben kiállították.³⁹ Ez tehát nem Tyroler metszete.

Egy év múlva, 1848 májusában új koncepcióban Wéber Henrik szintén *Nádori emlék* című rajzával újra kiállították az installációt, szintén a Redoutteremben, és ezt már valóban Tyroler metszette acélba. Az új koncepció szerint, az alkotmányos átalakulás jegyében állítottak emléket az egy éve elhunyt József nádornak és a nádori székben őt követő fiának, akiknek képét – ahogy korábban is írtam – a királyi pár, az uralkodóház és a 48-as magyar miniszterek portréi keretezik.



**Nádori emlék. Acélmetszet, Wéber Henrik rajza után.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**

Az *Életképek* lelkesen dicséri a metszetet: „ez [...] aczélnépet illetőleg saját szemünkkel merített tapasztalás után mondhatjuk: miképp hasonló aczélmetszvény Magyarországon napvilágot még soha nem látott! És mondhatjuk ezt lelkiismeretesen. Aczélmetszeti műveiben naponként több ügyességet bizonyító hazai művésznünk Tyroler folyton legnagyobb szorgalommal dolgozik rajta, s kiadói semmi áldozatot nem kímélendnek annak minél díszesbeni előállítására körül.”⁴⁰

AZ ELSŐ MAGYAR BANKJEGY TERVEZŐJE ÉS RAJZOLÓJA

Tyroler József nevével leggyakrabban a Kossuth-bankókkal összefüggésben találkozunk. Hogy valójában mi volt a szerepe elkészítésükben, arról sok félreérthető vagy téves tudósítás került napvilágra. A kétségtelenül jószándékkal adott „a Kossuth-bankók rézmetszője” állandó jelző félrevezető, mert miközben valóban híres rézmetsző volt, nem ebben a minőségében vett részt a munkálatokban, hanem tervezte és rajzolta a bankókat. Természetesen elképzelhető, hogy mint kitűnő metszőt őt is igénybe vették a munkálatoknak ebben a fázisában is, mint-hogy nagyon gyorsan kellett elkészülniük, de hiteles adat nincs erről, a metszők között nem találjuk a nevét. Olvastam már azt is, hogy ő nyomtatta a bankókat, de – miközben valóban volt nyomdája – természetesen ez sem felel meg a valóságnak, mint ahogy az sem, hogy Kossuth bízta meg a feladattal. Valójában a kormány Landerer Lajos nyomdászt bízta meg a bankjegynyomda vezetésével, és ő szerződtette Tyrolert a rajzok és minták elkészítésére. A bankjegyek alapnyomásai és a tónusnyomások litográfiai úton készültek, míg a rajzos részeket és a betűket rézlapokról nyomták.⁴¹

A Károly-kaszárnya Gránátos utcai épületrészében⁴² indult be a bankjegynyomda. Az első önálló magyar papírpénz a színe miatt „vöröshasúnak” nevezett bankó, hivatalos nevén a 2 forintos volt. Rexa Dezső „A Gránátos-utca és épületei” című cikkében így ír: „Fontosabb és maradandóbb terméke volt a kaszárnyaépületből kikerült Kossuth-bankó. Tyroler József neves rézmetsző itt az épület II. emeletének északnyugati sarokszobájában dolgozott sajtóján, s itt készült a szabadságharc papírpénze.”⁴³

„Az első magyar államjegy kibocsátása a horvát betörés hírére olyan sürgősen történt, hogy miután a nyomda nem volt reá elkészülve, a már kibocsátani szándékolt egyforintos bankjegyek kliséit használták fel az ötförintosok nyomásának céljára is,

míg az egyforintos bankjegyek kibocsátását ennek következtében későbbre halasztották. A 100 forintos államjegyek kliséin észre lehet venni, hogy nagy sietségben készültek. Az 5 és 2 forintosokkal szemben szegényes, egyszínű nyomás, ami a rajz hiányossága mellett üresnek hat. Valószínűleg piros alapra tervezték, és csak időhiány miatt maradt ilyen egyszerű.”⁴⁴

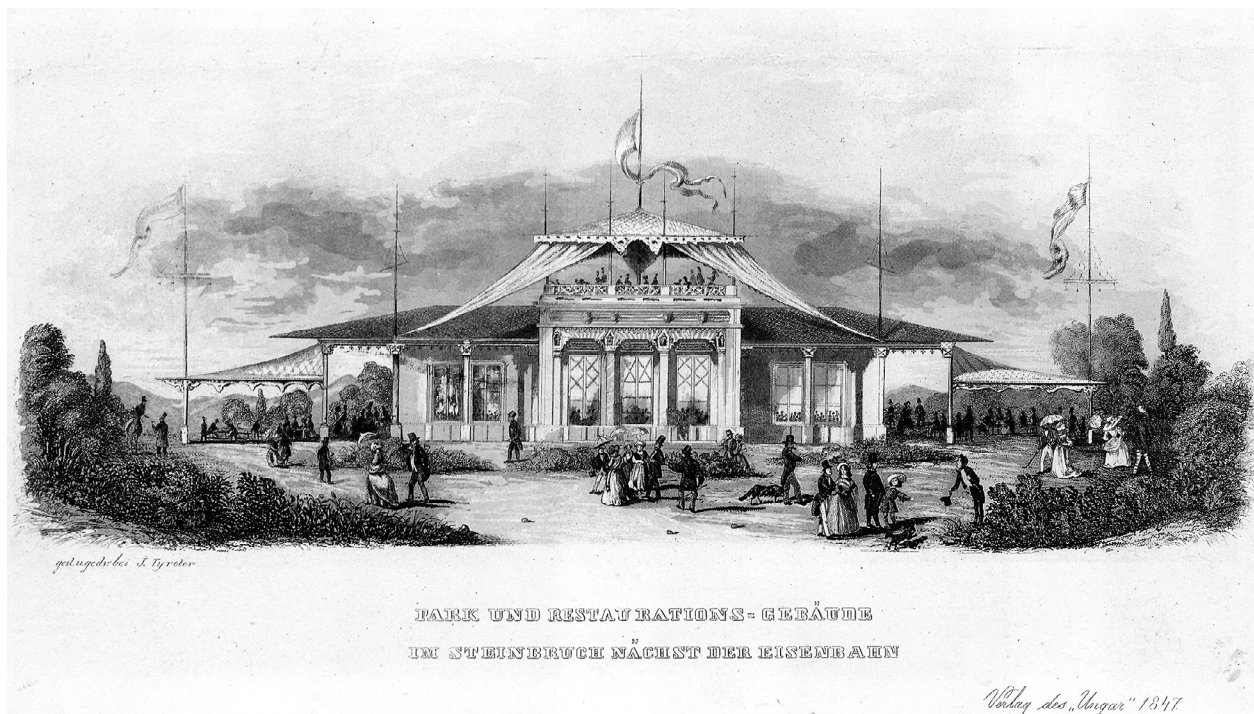
„A magyar állameszme 1848–49-ben kultúreszme volt: a magyar pénzjegyek a kultúra fegyverei voltak!”⁴⁵ A Tyroler-életrajzokban többen említik, hogy a Kossuth-bankók készítésében vállalt szerepe miatt börtönözték be. Ez logikusnak is tűnne, hiszen a szabadságharc leverése után még a Kossuth-bankók birtoklása is főbenjáró bűnnek számított. Tyroler azonban még akkor készítette a rajzokat és a mintákat, amikor az még nem ütközött törvénybe. 1849 telén még Windisch-Grätz is elfogadta a magyar pénzjegyeket, és „a császári seregek csakúgy, mint akár a magyar seregek [...] csaknem kizárólag magyar pénzjegyekben kapták illetményeiket és fizetéseiket”.⁴⁶ Az életrajzírók arról tudtak, hogy Tyroler börtönben volt, de a valódi okot, hogy ez a „forradalmi férfiak képmásai tiltott rejtegetése miatt” történt, ezek szerint nem ismerték, állításukat hiteles forrás nem támasztja alá.

TYROLER JÓZSEF HELYE A MAGYAR MŰVÉSZETTÖRTÉNETBEN

Tyroler több metszetének témája nevezetes eseményekhez kötődik. Különösen finoman kidolgozott metszete a *Park és étteremépület a kőbányai pályaudvar közelében*, amelynek a rajzát is ő készítette a Pest–Szolnok vasútvonal 1847. szeptember 1-jei megnyitása alkalmából.⁴⁷ Szolnok történetében volt egy pillanat, amikor a városban egyszerre tartózkodott István főherceg – Magyarország nádora –, Kossuth Lajos, gróf Széchenyi István és rajtuk kívül még vagy 700 hazai és külföldi előkelő méltóság. Az illusztris társaság a vasútvonal átadása miatt érkezett a Tisza-parti városba.⁴⁸

A szerelvényt húzó mozdonyt, József nádor fiáról, István főhercegről nevezték el. Petőfi ebből az alkalomból írta *Vasúton* című versét, amelynek híres versszaka: „Száz vasutat, ezeret! Csináljatok, csináljatok! Hadd fussa be a világ, Mint a testet az erek.”

„Tyroler a legtöbbet foglalkoztatott arcképrajzoló egyike volt. Több mint ötven arcképe jelent meg könyvekben, különnyomatokban, a különböző lapok mellékleteként, vagy mint gyűrűbe, nyakláncba való apró kis képek. Békés polgári világot tárnak elénk. Minden, ami bánatná a szemet, ami csúnya,



**Park és étteremépület a kőbányai pályaudvar mellett. Acélmetszet.
(A BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár gyűjteményéből)**



**Guyon Richárd, a Branyiszkói-hágó
1849. február 5-ei elfoglalása emlékére. Rézmetszet.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**



**Mészáros Lázár, akit kortársai „a legbecsületesebb
magyarnak” neveztek. Acélmetszet.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**

édes, elmarad. Harmonikussá, kecsessé, nőiesen lágygyá finomítja a férfiak kemény vonásait is. A portrékon nem érezni az életközelségét, de Barabásról is tudjuk, hogy csak a fejet festette természet után, az alakot emlékezetből, esetleg festőbábra húzott ruháról.⁴⁹ Nem az igazságot keresik, az emberi hiúságot akarják szolgálni, amikor az államférfiak, tudósok, vezérek arcképeiről csupa daliásan szép, hős, magas homlokú, nyílt tekintetű, Jókai mesevilágának alakjai tekintenek felénk.

Ebbe a hamis világképbe tartoznak az idealizált női fejek rajzai és metszetei, amelyeken a technikai rutin és gondos munka sem tudja semmiképpen feledtetni a sokszor émelygősen édeskés rajzok ürességét. Ezekből a képekből egy másik világ szól hozzánk. A biztos kézzel dolgozó Tyrolernél is észrevesszük néha a sietős munka érdekességét, mégis, hányszor megragadnak minket is finom, végtelen türelemmel, gonddal készített, néha valóságos kis remekművei. Halk, egymásba mosódó árnyékok, finoman domborodó formák, porcelánszerű arcok. De az ember érzi, hogy nem őszinte a tükör, mindig túlságosan udvarias, nem meri vállalni az igazságot, életet.⁵⁰

Munkásságának egyik érdekes területét alkotják a torzképek. A karikatúrák egy részét kétségtelenül osztrák lapokból vette át a magyar sajtó, és Tyroler

feladata volt ezekről sokszorosításra alkalmas metszeteket készíteni. A képsorozat a pocakos, mulatózó pesti polgár ábrázolására is alkalmas volt, hiszen a hazai polgár mindenben utánozta osztrák példaképét. A litográfiáknál a rajzokat is Tyrolernek tulajdoníthatjuk, miután ugyanarra a kézre vallanak, amellyel címkártyája is készült. Ezek a kezdetleges, nehézkes, mégis igen találó rajzok voltak az első hazai karikatúrák. A feltörekvő, polgárosodó réteg komikus sutaságát a rajzoló nem a görbe tükör mosolygató torzításával jelenítette meg, hanem a szemtanú száraz lelkiismeretességével.

Vésőjével megörökítette és népszerűvé tette azoknak a képét, akiket történelmünk legnagyobbjai közé sorolunk.

Irányította a kor ízlését. Küzdött a nemzet öntudatra ébredéséért a leghatásosabb fegyverekkel, a vésővel és a ceruzával. Magyaros ruhába öltöztette azokat, akik eddig csak a külföldit találták elég megfelelő mintaképnek, és csúfolódó karikatúrái nem egyszer új, bátor hangon tiltakoztak az élet igazságtalanságai ellen.⁵²

Két Liszt-karikatúrája különösen nagy feltűnést keltett. Az akkoriban öngyilkossá lett Liszt Frigyes, a kiváló közigazdász látható a kép egyik oldalán, és a sikeres névrokon, Liszt Ferenc a másikon. A karikatúra a kor lelkiismeretét akarja felébreszteni:

valami nincs rendjén, mert meghalt valaki, akinek joga lett volna élni.

„Biztos kezű, kitűnő rajzoló volt. A divatképek sablonossá vált alakjai mellett és néhány gyengébben megfogott rajzán túl meglepően jók egyes kis munkái. A réz-, és acélmetszés biztos kezét kívánó technikája felett korlátlanul uralkodott. A lapok úgy emlékeznek meg róla, mint aki szakmájában a legelső.

Rohanó, táncoló, tülekedő kis alakok kelnek életre vésője alól. Az olajfestmények,⁵⁴ amennyiben valóban tőle valók, rutinos festő munkái. A technika a biedermeier simára dolgozott munkája. A rajz és festés nyugodt biztonsága gyakorlatról tesz tanúságot.



Vicces képgyűjtemény.⁵¹ 1. Egy modern dandy; 2. Pesti újságírópáros; 3. „A kocsmá nem ingyenes, Disznófejű!”; 4. A kölcsönt kérő és adó. A legutóbbi karnevál három legmulatságosabb emléke; 5. A bál hordár; 6. „Most én is arra kérem önt, hogy leplezze le magát, és vegye le az orrát.” „A kisasszony szeret tréfálkozni, nincs rajtam maszk.”; 7. A dandy és egy csúfság; 8. Egyveleg, amelyben valószínűleg mindenki könnyen megtalálhatja az ideálját. Acélmetszet. (MTA Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár)

• Téri Sándor •

ADALÉKOK TYROLER JÓZSEF ÉLETMŰVÉHEZ

2022/4



**Deák Ferenc. Acélmetszet,
Eybl-féle arctípussal.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**



**Görgei Artúr. Rézmetszet.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**



**List és Liszt. Acélmetszet.
(A Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből)**



**Római karnevál.⁵³ Acélmetszet.
(Az Országos Széchényi Könyvtár
gyűjteményéből)**

Tyroler Józsefből az lett, amivé közönsége formálta őt. Dolgozott szünet nélkül, hogy egyre nagyobb kötelezettségeinek eleget tehessen. Rajzok tömege került ki keze alól.

Tudott önálló lenni, és másolt idegen munkákat, ha kellett. Biztos kezű mester volt, a véső zökkenés nélkül követte gondolatait, és mint egy érzékeny hangszer adta vissza főleg a lány, sokszor érzelmes pianókat, az egymásba olvadó fény-árnyékot a portrékon és a divatrajzok kacér hölgyecskéinek lehetvékony rajzait. Első karikatúristánk, hiszen Jankó Jánost is jóval megelőzte.

A mi távlatunkból nézve nem magaslik ki a többiek közül, nem vezetett új, járatlan utakra, meredek ösvényekre. Itt maradt mindvégig az országban, járta hol bizakodóan, hol letörtten a rögs magyar utakat, küzdött a ceruzával és az életével a mindennapi kenyérért, a megélhetésért és túl azon: az emberi jogokért, a szabadságért. A sokszor lenézett, hálósipkás kispolgárnak gyártotta az olcsó, mindenki számára hozzáférhető művészetet a szoba falára. Az értéke, hogy tudta adni, amit kértek tőle, és úgy érezzük, többet is tudott volna adni. Az érdeme nem a hadvezéré, ő csak a tűzvonal szürke közkatonája.

Neki is köszönhetjük, hogy ma van magyar művészet.⁵⁵

ÖSSZEGZÉS

Tyroler József munkássága mindössze egy évtizednyi volt, tele zökkenőkkel, küzdelmekkel. Mindössze négy és fél esztendőtt dolgozhatott zavartalanul nyomdaengedélyének megszerzésétől annak megvonásáig. Lázás iramban, pihenés nélkül munkálkodott, ismerte mindenki, mégis hamar megfeledkeztek róla. Fiatalon halt meg egy olyan korban, amikor nem volt szabad emlékezni.

Amikor összegyűjtöttem Tyroler metszeteit, azok újra egymás mellé kerülve új fényben mutatkoztak meg. Már nem csupán a munkássága keltette fel az érdeklődésemet, hanem a kor is, amelyben élt. Metszetei visszavittek az 1800-as évek világába. Egy időutazásban vehettem részt. Miközben arra voltam kíváncsi, milyen alkalomból készültek metszetei, képet kaptam arról, mi foglalkoztatta abban az időben az embereket, milyen sorsfordító eseményeknek voltak részesei, a hétköznapjaikban találtam magam. Tanulmányomban mindennek csak a töredékéről ejthettem szót.

Tyroler művészi színvonalon tette lehetővé, hogy más művészek alkotásai széles tömegekhez jussanak el, ami elévülhetetlen érdeme. Adósai vagyunk

tehát, és a közelgő bicentenárium kedvező alkalom lenne egy gyűjteményes album kiadására, méltó emléket állítva ezzel művészetének. Egy összes metszetét tartalmazó album létrehozása egyrészt életműve áttekinthetősége érdekében is fontos, másrészt egy szemléletes korrajzot tárna elénk. Addig is, amíg ez megvalósul, álljon itt befejezésül metszeteinek jegyzéke:⁵⁶

„Ira Aldridge comme Mungo”. Verlag von Rózsavölgyi et Comp. in Pest. Dr. v. Frey Pest 1853. J. Tyroler gest. in Stahl 17 1/2 x 12 1/2 acélmetszet.

„Ira Aldridge comme Mungo”. Nyom. Lorber Pest 1858/3-dik műmelléklet a *Hölgyfutár*hoz.” 11 x 14 acélmetszet.

„Allerhöchstes Brautpaar”. Acélmetszet.

Rózsavölgyi és Tsa műkereskedés kiadása.

„Gr. Almásy Móricz (facs) Tyroler metsz. acz. Pesten. Barabás rajz” 16 1/2 x 24.

„G. Batthyány L. Kossuth gedr. bei Tyroler sc. Weber d.” 24 1/2 x 29 acélmetszet.

„G. Batthyány L. Kossuth sc. Weber d. Gedruckt bei Tyroler. Beilage zu *Ungar* 1848.” Acélmetszet.

„Beatrix királyné Dombormű után J. Tyroler metsz. Ny. J. Tyroler Pesten 855.” 17 x 13 acélmetszet. Teleky József: *A Hunyadiak kora Magyarországon* című munkájához.

„Bem J. Tyroler m. Pesten Hochstrasse No 166.” 26 x 34 acélmetszet.

„Beöthy Zsigmond Tyroler J. Pesten.” 27,1 x 19,7 acélmetszet.

„Beöthy Zsigmond (facs) Tyroler J. Pesten” 17 x 12 1/2 rézmetszet.

„Mlle. Pauline Cuzent auf dem Schulpferd Buridan. Metsz. Tyroler.” *Der Ungar*; Pest, 1845. VI. 4.

No. 131. 524. oldal. Gratis Album-Blatt Nro I.

„Deak Fer. Tyroler Pesten.” 19 x 26 acélmetszet.

„Dembinszky.”

„Első magyar független felelős minisztérium, 15. március 1848. Wéber H. rajz. Tyroler metc.” 19 1/2 x 39 rézmetszet.

„Gr. Paskievicz von Erivan Fürst von Warschau Kais. russ. Feldmarschall. J. Tyroler gest. in Pesth.” Acélmetszet.

„Gr. Eszterházy Miklós nádor 1855.” 4° r. acélmetszet.

„Gr. Eszterházy Miklós Tyroler J. m. Pest 53. Ny. Frey Pesten 1853.” 6 x 6 1/2 acélmetszet.

„Gróf E. Miklós (facs.) Tyroler metsz.. Pesten Nemzeti Könyvtár nyom. Frey E. Szül. 1582. ápr. 8. meg. szept. 11. 1645” 15 x 22 1/2 acélmetszet.

- „He. Eszterházy Pál Külügyminiszter Tyroler Pesten.” 18 x ½ acélmetszet.
- „Görgei Artur Tyroler J. metz. Pesten J. Tyroler Kunstanstalt Hochstrasse No 200 in Pesth.” 47 x 40 rézmetszet.
- „Frl. Lucile Grahn im Ballet „Die Tochter des Banditen” Tyroler gest in Pesth. Beilage z. *Localblatt* Ausgegeben am 1. July 1851. lit. 20 x 28 *A bandita lánya* című balettbten.
- „Guyon J. Tyroler Hochstrasse No 200 in Pesth.” 35 x 26 acélmetszet.
- „Hunyadi János Aczélba metz. Tyroler J. Pesten.” Szalkay Gergely és Németh Janos: *Ipari címtár*ához készült fedélrajz. Rézm. Met. Tyroler rajz. Clembay.
- „István Beilage zu *Ungar* 1847 gedruckt bei Tyroler.” 4° acélmetszet.
- „István (facs) Tyroler Pesten Beilage zu *Morgenröte* 1848.” 17 x 22 acélmetszet.
- „István (facs) Tyroler Pesten.” 22 ½ x 33 acélmetszet.
- „István Tyroler Pesten.” acélmetszet.
- „István facs. Tyroler Pesten.” 17 ½ x 23 acélmetszet *Morgenröte* melléklete 1848.
- „István fhg. nádor Tyroler Pesten.” 30 x 38 acélm. *Der Ungar* melléklete.
- „István fhg. nádor.” 22 ½ x 33 acélmetszet.
- „József Nádor Ispán (facs) Barabás Miklós rajz. Tyroler J. m. acz. Pesten Kiadta a M. Tud. Társaság 1846.” 12 ½ x 28 acélmetszet.
- „Klapka.” Az iratok között bűnjelként szerepelt.
- „Kossuth Lajos Ny. Tyroler Pesten.” 33 x 26 rézmetszet.
- „Kossuth L. Tyroler J. m. Pesten Hochstrasse No 166.” 25 ½ x 42 acélmetszet.
- „Kossuth Lajos Tyroler.” 2 ½ x 2 acélmetszet.
- „Liszt F. *Honderühöz* Tyroler J. m.”
- „E. Liszt J. Tyroler sc. Beilage zum *Ungar* 1840.” 25 x 17 ½.
- „Luka Sándor rézmetszet Tyroler Barabás Miklós rajza után.”
- „Luka Sándor (facs) Barabás rajz. Tyroler metz. aczélba Pesten.” 20 x 14.
- „Jenny Lind (facs) Beilage zum *Ungar*. Gedruckt be. A Perlasca in Wien Tyroler gest. in Pesth” 23 x 16 acélmetszet. *Der Ungar* melléklete 1846.
- „Mátyás király, dombormű után metszette Tyroler Ny. Tyroler Pesten 1854.” Teleky József gróf: *A Hunyadiak kora Magyarországon* V. kötetének melléklete. Acélmetszet.
- „Mátyás király Tyroler J. metz. Dombormű után Tyroler Pesten 1851.” Acélmetszet.
- „Mészáros (Hadügy) Tyroler Pesten.” Rézmetszet.
- „Teresa Milanollo Maria Milanollo Tyroler ges. in Pesth (facs) Beilage zum *Ungar* 1846.” Acélmetszet.
- „Nádori emlék.” Acélmetszet (nagy folio) Weber N. rajza után.
- „Lola Montez Verlag des *Ungar* 1847.” 4° acélmetszet.
- „Erzherzog Palatin gez. v. Barabás, in Stahl gestochen von Tyroler.” acélmetszet.
- „Petőfi Sándor (facs) Barabás Miklós rajz. Tyroler J. acz. m. Pesten.” 11 ½ x 17.
- „Petőfi Sandor (facs) Tyroler nyom. Pesten Tyroler m. Barabás r.” Acélmetszet. Petőfi arcképéről készült kőnyomat.
- „Petőfi Sándor Druck v. Tyroler Beilage z. *Ungar* 1848 Fuchsthaler lit” kőnyomat. *Petőfi Sándor összes költeményei*hez készült rézmetszet. I. kiadás. *Petőfi Sándor összes költeményei*hez készült rézmetszet. II. kiadás Tyroler 1848.
- „Senora Petra Camara J. Tyroler sc. Dr. v. Frey Pest 1853. Eigenthum & Verleger Pest Rózsavölgyi u. Comp.” 24 x 19 acélmetszet.
- „IX. Pius” *Der Ungar* melléklete 1847. Acélmetszet
- „Papst Pius IX. Beilage zum *Ungar* 1847 Tyroler gest. in Pesth Druck van A. Perlasca in Wien.” acélmetszet.
- „Papst Pius II. (Aeneas Sylvius) bei Tyroler metz. gedruckt in Pesth bei Frey 1853.” 4° acélmetszet.
- „Mlle. Rachel – Beilage z. Spiegel J. Tyroler Pesth. 15. Sept. 1851.” Acélmetszet.
- „Reguly Antal (facs) Barabás rajz. Tyroler m. ac. Pesten Nyomt. Tyroler J 11 Széchenyi István. Mellkép József és István nádorok „Nádori emlék”-én. Széchenyi István mellképe az 1848-i minisztérium tagjainak képei között. Eybl-kép után, Weber Henrik rajza után acélba metszette Tyroler.
- „Szilágyi Mihály Ny. Frey Pest. 1853 Tyroler metz. Pest.” 12 ½ x 17 acélmetszet.
- „Michael Szilágyi bei Tyroler metz. Pesth 1853 Frey.” 4° rézmetszet.
- „Albert Eduard Prinz von Wales, Beilage zum *Ungar* 1848 Gest. u. gedr. b. Tyroler.” Acélmetszet.
- „Gr. Zrínyi Miklós a költő.” 4°. r. acélmetszet 1856.
- Torzképek:**
- „List und Liszt Verlag des *Ungar* 1847 Tyroler sc.” 15 ½ x 22 ½ lit.
- „Ironie des Lebens Tyroler sc. Alexander.” Acélmetszet, a *Der Ungar* melléklete.
- „Zwei »Löwen« in ihrer Behausung Tyroler sc. Beilage zum *Ungar* 1846.” lit.

- „Satyrischer Bilderkasten.” Acélmetszet, a *Der Ungar* melléklete.
 „Apotheose des Walzers Gratisbeilage zum *Ungar* 1846.” Acélmetszet.
 „Jokoses Bilderkabinett Verlag des *Ungar* 1846 J. Tyroler sc. Verlag des *Ungar* 1846.”
 „Die Tonleiter des Rausches Gratis Albumblatt No. III. Tyroler sc. Beilage zum *Ungar*”
 „Die Gluth einer emanzipirten Jungfrau Gratis Album zum *Ungar* Blatt No. 2. Aus der lit. Kunstanstalt m. Szerelmei 1845”

Divatképek:⁵⁷

A *Der Ungar*hoz, az *Életképek*hez, a *Déliabá*hoz, a *Pester Post*hoz, a *Der Spiegel*hez, a *Pest-Ofner Localblatt*hoz, a *Morgenröth*éhez, a *Hölgyfutár*hoz, a *Honderű*höz.

Különfélék:

- „Genrebild. Ungarische Dorfgerichtsscene.” Mücke rajza után metszette acélba. *Der Ungar* melléklete.
 „Der Carneval in Rom. Verlag *Der Ungar* 1847.” 4° rajzolta és metszette Tyroler
 „Park und Restaurations gebäude in Steinbruch, nächst der Eisenbahn. gest. u. gedr. bei J. Tyroler Verlag des *Ungar* 1847.” Lit.
 „Ausstellung der heil. Ung. Krone u. Kron Insignien nach deren Auffindung bei Orsova, in der Kapelle des k. Schlosses in Ofen am 17. u. 18 Sept. 1853. Weber gez. J. Tyroler gest. Druck v. Frey Pest 1853 Eigenthum der Verleger Pest Rózsavölgyi u. Co.” 28 x 29 ½ acélmetszet.
 „Háromszéki leányok Tyroler acz. metc. melléklet a *Déliabá*hoz Ny. Frey Pest 1853.” 19 x 27 acélmetszet.
 „Székely leány.”
 „Sarolta.” 4° Rajzolta ifj. Telepy Károly, aczélba metszette Tyroler. Szikszói enyhlapok, 225. lap, Székely József: *Saroltának: kétszem kalárius* című verséhez illusztráció (Az 1852. május 18-i tűzvész károsultjai javára kiadott könyv.)
 A *multak keservei* című körmagyar, Breitner-Szelesi szerzeménye. Pozsony 1848. Tyroler rajzai alapján metsz. Boskovitz. Fabó Bertalan említi cikkében.
 „Maria.” 4° Rajzolta ifj. Telepy Károly, aczélba metszette Tyroler. Szikszói enyhlapok, 75. lap, Pest, 1853. Müller Emil Könyvnyomdája; –N–: *Máriához* című szonethez illusztráció.
 „Sylvester Barabás gez. Druck von Perlasca (Wien) Tyroler gest. in Pesth. Verlag des *Ungar* 1847.” Lit.

Jelenetkép Heller Izidor: *Sylvester, ein Nachstück* című novellájához.

„Zongorajelenet Barabás-rajz. J. Tyroler m. acz. Pesten Czakó *Végrendelet* című eredeti drámájából.” acélmetszet.

„Zongorajelenet Czakó *Végrendelet* című eredeti drámájából Barabás rajz. J. Tyroler m. acz. Pesten. Ny. Frey Pest 1853 Műmelléklet a *Déliabá*hoz.” 18 ½ x 27.

„Stille Sehnen.” Kottacímlap. A *Der Ungar* melléklete az 1847/1. számhoz. Acélmetszet. *Honvédek Oktatókönyvé*hez készült 27 rajz és acélmetszet, 1848.

„Tyroler J. Aczel és rézmetsző. Tulajdonosa egy kir. szab. aczél és réznyomdának. J. Tyroler Stahl u. Kupferstecher. Inhaber einer Königl. priv. Kupfer u. Stahldruckerei in Pesth.” 13 x 12 ½ címkártya. Acélmetszet

„Unio Tyroler Pesten.” 25 ½ x 34 acélmetszet. Beöthy verseihez készült rézmetszetek.

Imakönyvhöz készült öt szentkép rézmetszete. Schmid: *Jugendchriften*. Rézmetszet.

Emich Gusztáv kiadásában megjelent könyvek mellékletei. A kiadó kérvényében szerepelnek az iratok között.

Foa, Eugenia: *A párisi kis Robinson, vagy az ipar győzedelme*. Budapest, 1851, 5 színezett metszet.

Ney Ferenc: *Gyermekek könyve*. Heckenast, 1846, 32 illusztráció.

Játékkártyák, ajándékkártyák.

IRODALOM

Cenner Mihály: *Magyar színészportrék. Grafikus ábrázolások a XIX. században*. I. kötet, Budapest, Színháztudományi Intézet, 1963–1966.

Drescher Pál: *Régi magyar gyermekkönyvek (1558–1875)*. Budapest, Állami Könyvterjesztő Vállalat, 1986.

Fabó Bertalan: Tyroler József. A Kossuth-bankók rézmetszője. (Vázlat.) In: *Izraelita Magyar Irodalmi Társulat Évkönyve*. 1910, 162–170.

Faragó Miksa: *A Kossuth bankók kora*. Budapest, a Nyugat kiadása, 1912.

Fritz József: *A magyar nyomdászati 1848–49*. Budapest, Hungária Nyomda, 1948.

Gazda István: *Könyvkereskedők a régi Váci utcában a pesti könyvnyomtatás első száz évében*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988. <http://www.mek.oszk.hu/01600/01609/01609.htm> (Utolsó letöltés: 2022. október 15.)

Hlaváč, Ludovít: *Dejiny slovenskej fotografie*. Osveta, 1989.

Kemény Lajos: Tyroler. In: Lyka Károly: *Művészet 15*. 1915, Nr. 1, 94.

dr. Kertai Tiborné Friedrich Klára: *Tyroler József*. Doktori disszertáció, Budapest, ELTE, 1948.

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10851/62525/Kd_

- 359_2_a.pdf?sequence=1 (Utolsó letöltés: 2022. október 15.)
- Kolb Jenő: *Régi játékkártyák – Magyar és külföldi kártyafestés a XV–XIX. században*. Budapest, Állami Könyvterjesztő Vállalat, 1984.
- Pataky Dénes: *A magyar rézmetszés története*. Budapest, Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1951.
- Rózsa György: Petőfi Sándor képmásai. (Ikonográfiai tanulmány). *Irodalomtörténet* 1951/2, 207-216.
- Rózsa György – Spira György: *Negyvennyolc a kortársak szemével*. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1973.
- Szentiványi Gyula: *Barabás Miklós művészete*. Budapest, Amicus Kiadó, 1927.
- Szvododa Dománszky Gabriella: *Szálé János és Szálé István élete és művei. II. rész*. Budapest, Ars Hungarica – Akadémiai Kiadó, 1982.
- JEGYZETEK
- ¹ Rózsa–Spira 1973.
 - ² Friedrich Klára: A szabadságharc rézmetsző-művésze. Tyroler József a Kossuth-bankók rajzolója. *Az Újság*, 1938. március 20. 14. évf. 64. szám. *Évkönyv*. Izraelita Magyar Irodalmi Társulat, 1939, 253–261.
 - ³ „A család birtokában van Tyroler Józsefnek és szüleinek életnagyságú portréja is.” K. Friedrich Klára: Beiktattattott az elsőrangú királyi könyvbe. Tyroler József, a Kossuth-bankók rajzolója. *Libanon*, 1943/4.
 - ⁴ HU_BLF_IV.1303.f. 15.809/1853 Tanácsíratok 1. oldal
 - ⁵ Pesti neológ izr. hitközség halotti anyakönyve 419/1854 folyószám. Anyakönyvek – Halottak 1847–1860, Mikrofilm # 004485273 – 273. kép
 - ⁶ Hadtörténelmi Levéltár Pesti Kriegsgericht. 1851-8/113. 49. csomó
 - ⁷ Budapest Főváros Levéltára, HU_BFL_12.101.a. 6. oldal
 - ⁸ Halotti bejegyzés: Budapest/ 188-05 (Local Gov't, Pest-Pilis-Solt-Kiskun) Source: LDS 642978, Vol. 44. Mikrofilm # 004491262 192 kép 481. sor
 - ⁹ Házassági anyakönyv bejegyzése Source: LDS 1923110, 90-01.
 - ¹⁰ Freidrich Klára doktor disszertációja felhasználásával.
 - ¹¹ Családnévünket dedapám 1906-ban változtatta Térére.
 - ¹² Hlaváč 1989.
 - ¹³ Tomala „1831-ben az új Nagy Kristóf-házba (ma: Váci u. 6.) tette át bolját [...] 1837-ben pedig átköltözött a mai Vörösmarty tér (akkor: Színház tér) egyik üzlethelyiségébe.” *Gazda* 1988.
 - ¹⁴ dr. Kertai Tiborné 1948, 5.
 - ¹⁵ *Gazda* 1988.
 - ¹⁶ *Művészet VIII.* Szerkesztette Lyka Károly. Singer és Wolfner, 1904, 335/155, 1.
 - ¹⁷ Thieme-Becker. Perlasca
 - ¹⁸ *Életképek*, 1846/29, 1.
 - ¹⁹ dr. Kertai Tiborné 1948, 7.
 - ²⁰ *Der Ungar*, 1847. január 1–2. szám
 - ²¹ Budapest Főváros Levéltára, HU_BFL_12.101.a. 6. oldal
 - ²² dr. Kertai Tiborné 1948, 16.
 - ²³ „Andenken an Reiches Palatini.”
 - ²⁴ Hadtörténelmi Levéltár – Pesti Kriegsgericht 1851-8/113. 49. csomó. Tyroler József és Móric elleni eljárás forradalmi képek rejtegetése miatt. Az „Újépület” a mai Szabadság tér helyén állt, egy utcányira a Tyroler Nyomdától, amely a Hochstrassén, a mai Arany János utcában volt.)
 - ²⁵ Az adatok a rákoskeresztúri sír feliratáról valók.
 - ²⁶ Budapest Főváros Levéltára – IV. 1303. f. 8014/1850-52. 5. oldal
 - ²⁷ Budapest Főváros Levéltára HU_BFL_8014/1850-52
 - ²⁸ Országos Levéltár 10344. 11525/4038 53.
 - ²⁹ Budapest Főváros Levéltára – HU_BFL_IV.1303.f. 15809/1853 1. old.
 - ³⁰ dr. Kertai Tiborné 1948, 17–28.
 - ³¹ A temetői kartonon rögzített adatok alapján.
 - ³² „Die Genien der Kunst, Freundschaft und Liebe schweben trauernd über seinem Grabe und vermischen ihre Thränen mit den Schmerzen die aus dem Herzen seiner Gattin und Geschwistern auf dieses Grab fließen. Friede seiner Asche.”
 - ³³ *Az Újság*, 1908. november 17.
 - ³⁴ *Pesti Hírlap*, 1879. szeptember 14.
 - ³⁵ Geothét az apja még nyelvórákra is beíratta a gettónyelv megtanulásához. <https://www.juedische-allgemeine.de/kultur/juedeln-mit-goethe/> (Utolsó letöltés: 2022. október 19.)
 - ³⁶ <https://mek.oszk.hu/06100/06126/html/ajp/lev046.html> (Utolsó letöltés: 2022. október 14.)
 - ³⁷ dr. Kertai Tiborné, 50.
 - ³⁸ Szvododa Dománszky 1982, 88.
 - ³⁹ József nádor allergóriája (Nádori emlék). 1846 v.o. 160x252 cm MNM, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 500 Szálé Lajos ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak 1847-ben. Kiáll.: A pesti Redout termeiben 1847 májusában. (a mű kartonján)
 - ⁴⁰ 1848. március 5. *Életképek*. 10. sz. Tavaszéle, 319. oldal
 - ⁴¹ Fritz 1948; <https://mek.oszk.hu/09500/09585/09585.htm#b46>
 - ⁴² Ma: Városház utca (Budapesti Városháza).
 - ⁴³ Forrásra nem hivatkozik. A sarokszobában legfeljebb a terveket, a mintákat készíthette Tyroler.
 - ⁴⁴ Faragó 1912, 176.
 - ⁴⁵ Uo., 312.
 - ⁴⁶ Uo., 193.
 - ⁴⁷ „Park und Restaurations gebaude in Steinbruch, nächst der Eisenbahn.”
 - ⁴⁸ https://mnl.gov.hu/mnl/jnwzml/birek/vasinek_pesttol_a_tisza_partjaig (Utolsó letöltés: 2022. október 15.)
 - ⁴⁹ Szentiványi 1927.
 - ⁵⁰ dr. Kertai Tiborné 1948, 47.
 - ⁵¹ Jocoses Bilderkabinet.
 - ⁵² dr. Kertai Tiborné 1948, 53.
 - ⁵³ Der Karneval in Rom.
 - ⁵⁴ A Tyroler-család birtokában. (Ez még 1938 előtti információ, arról nem tudunk, megvannak-e még, és ha igen, hol találhatóak.)
 - ⁵⁵ dr. Kertai Tiborné 1948, 54.
 - ⁵⁶ Uo.
 - ⁵⁷ Eddig közel kétszáz divatképét találtam meg.